

Antun ŠOJAT

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

JEZIČNI DODIRI I PROŽIMANJA U DUGOREŠKIM ČAKAVSKO-KAJKAVSKIM GOVORIMA

Bitne čakavske i kajkavske razlučnice dugoreških ikavsko-ekavskih govora na fonetsko-fonološkoj, prozodijskoj, morfološkoj i leksičkoj razini. Prostor i granice genetski i tipološki podjednakih govora i znanstvena literature o njima. Odnos osobina tih govora prema tipičnim čakavskim ikavsko-ekavskim govorima i prema tipičnim starijim kajkavskim govorima. Kriteriji za određivanje bitnih čakavsko-kajkavskih različenosti. Veći prodor kajkavskih jezičnih elemenata u "Pavuriji" nego u drugim dugoreškim naseljima. Ponešto novoštokavskoga nanosa iz susjednih govora i standardnoga jezika (artikulacija *ć* i *đ* i dr.). Zaključci.

1.1. U stručnoj se literaturi i dosad pisalo o problematici čakavsko-kajkavskih jezičnih dodira i prožimanja, kao i o rezultatima međudijalekatne interferencije u pojedinim suvremenim govorima, o utjecaju supstrata, adstrata i superstrata na šira govorna područja na kojima se u istim govorima paralelno ostvaruju i čakavske i kajkavske jezične osobine.¹

Područje na kojem se pojavljuju poneke bitne razlučnice jednoga i drugoga spomenutoga narječja relativno je veliko – na zapadu obuhvaća neke gorskokotar-ske govore, pa ikavsko-ekavske ogulinske, dugoreške, karlovačke, ozaljske i žumberačke govore.² Pojedine se čakavske osobine pojavljuju i u nekim kajkavskim govorima istočno od Karlovca, i prema Sisku i prema Zagrebu,³ a ima ih i u

¹ Usp. npr.: Brabec 1969a, Finka 1974, Finka-Šojat 1973, Skok 1956, Šojat 1979, Šojat 1984-1985, Težak 1974, Težak 1981a, Težak 1981b i dr.

² Usp. npr. Barac - Finka 1966, Finka 1974, Finka 1982, Finka - Muguš 1977/1981, Finka-Šojat 1973, Skok 1956, Težak 1981b i dr.

³ Usp. Finka 1982, Šojat 1981.

govoru sutlanskih kajkavskih ikavaca, doseljenih čakavaca.⁴ Na spomenutom se području u govorima, pripadnicima različitih dijalekata i poddijalekata, različita podrijetla i različitih stupnjeva genetski i strukturno relevantnih rezultata međudijalekatnih (u Gorskom kotaru i međujezičnih) dodira u njima, pojavljuje zamjenica *kaj* (uz veći ili manji broj i drugih kajkavskih osobina) i svi se pripadnici tih govora (osim onih koji još rabe *ča*) osjećaju i nazivaju kajkavcima.

1.2. Među radovima koji se bave čakavsko-kajkavskim govornim odnosima osobitu važnost imaju rasprave u kojima se donose kriteriji za određivanje pripadnosti pojedinih jezičnih značajaka jednomu ili drugomu spomenutom hrvatskom narječju (Ivić 1966, Brozović 1970, Moguš 1973, Finka – Moguš 1977/1981, Šojat 1981, Težak 1981).

Kriterije za pripadnost kojega govora čakavskomu narječju dali su B. Finka i M. Moguš u svojoj *Karti čakavskoga narječja*,⁵ utvrđujući 8 relevantnih jezičnih činjenica na fonetskoj, akcenatskoj, morfološkoj razini sinkronoga stanja i na fonološkim rezultatima dijakronoga razvitka. Izostanak pojedinih osobina navedenih u tim kriterijima smanjuje stupanj čakavnosti određenoga govora.

S. Težak se u nekoliko svojih radova, osobito u raspravi *Dokle je kaj prodro na čakavsko područje?*⁶ (do sada najobuhvatnijem prikazu čakavskih i kajkavskih osobina u čakavsko-kajkavskim govorima na cjelokupnom njihovu prostoru) spušta na razinu poddijalekata, skupinâ govora i pojedinih govora u njima.

U svojem radu *Čakavske osobine u jugozapadnim kajkavskim govorima*⁷ nastojao sam odrediti koje su čakavske i koje kajkavske osobine bitne razlučnice u kontaktnim i interferencijskim odnosima čakavsko-kajkavskim, odnosno kajkavsko-čakavskim. Naveo sam 14 čakavskih i 29 kajkavskih važnih značajaka, uz niz drugih, manjega tipološkoga domašaja. Čakavsko-kajkavske razlučnice koje se pojavljuju u čakavsko-kajkavskim dugoreškim govorima naveo sam u radu *Međudijalekatski odnosi u autohtonim govorima na području općine Duga Resa*⁸ (5 čakavskih i 6 kajkavskih diskriminanata).

1.3. Na temelju podataka u dosadašnjim radovima o čakavsko-kajkavskim odnosima na području u kojem se ostvaruju čakavsko-kajkavski ikavsko-ekavski govori pokušat ću pokazati što zapravo znači nazivak *čakavsko-kajkavski govori* na

⁴ Usp. Brabec 1969b, Šojat 1973.

⁵ Finka-Moguš 1977/1981.

⁶ Težak 1981a.

⁷ Šojat 1981.

⁸ Šojat 1984-1985.

dugoreškom području, odnosno odgovoriti na pitanje kakav dijalekatni sadržaj i kakvo dijalektološko značenje ima tamo taj termin.

Za usporedbu stupnja čakavnosti, odnosno stupnja kajkavnosti u tim govorima uzete su u obzir paralelne, strukturalno bitne čakavske odrednice u ikavsko-ekavskim čakavskim govorima, koji se protežu na zapad i jugozapad sve do kvarnerskoga i zadarskoga priobalja i otočja, i bitne kajkavske osobine kakve se ostvaruju u tipičnim, središnjim kajkavskim govorima.

2.1. Čakavsko obilježje tih govora nesumnjivo je. Po strukturalnoj, odnosno tipološko-genetskoj vrijednosti na prvom je mjestu *ikavsko-ekavski refleks jata*. Takav je refleks uglavnom prema zakonu Jakubinskoga i Meyera (koji se odnosi isključivo na *čakavske govore*), ali su česti i rezultati analogije ili kojih drugih uzroka, slično kako je to u karlovačkim i ozaljskim govorima.

Nekoliko primjera:⁹

— refleks *i*: *čovik*, *diver*, *črišna*, *ripa*, *vrića*, *vidrica*, *pliva*, *misec*, *sli:p*, *razumit*, *bižat*, *pivat*, *umrit*, *prikojutri*, *prikočera* itd., ali *i*, sporadično: *sri:da*, *pina*, *vidro*, uz još pokoji takav primjer.

— refleks *e*: *vera*, *verovat*, *leto*, *železo*, *letina*, *se:no*, *te:sto*, *breza*, *sre:da*, *be:l* – *be:la* – *be:lo* (u Bariloviću i *bi:l*, *-a*, *-o*) itd., ali *i*: *sle'počica*, *mreža*, *ždrebna* (u Bariloviću, drugdje je: *ždri:bna*), *mlet* – *mlel* – *mlela*, *ne:mam*, *le:pit* 'lijepiti' itd.

Vokaliziranje poluglasa dalo je *a*: *da:n*, *la:n*, *posal*, *pakal*, *prasac*, *magla*, *staza*, *daska*, *jedan*, *danas* itd. Očuvan je čakavski refleks slaboga poluglasa u tipološki važnim primjerima kao *Vazam*, *malin*, *kadi* 'gdje' – u svim govorima, *Isg s manom* ili *s manum*, prez. *zamem*, imp. *zami* (inf. *ze:t* i *uzet*), *snamem*, *sname* (inf. *sni:t* 'skinuti') – u većini istraženih govora. Refleks poluglasa u finalnom jakom položaju očuvan je u dvije riječi: *ča* (samo, i to sporadično, u Vukovoj Gorici, izuzetno i u Prilišću) i *va* u nekim govorima (u Bosiljevu, Generalskom Stolu, Maliku), ali i u njima je već češći prijedlog *u*; u Mračinu, na području tzv. Paurije, oba se ta lika često pojavljuju istovremeno, jedan za drugim, pa se govori *u'va:to*, *u va'meriki* i sl.

Na cijelom se tom području upitne zamjenice i prilozi kao *za:č*, *po:č*, *na:č*, *u:č* (*va:č*) ostvaruju isključivo u čakavskom liku. Čakavskoga su podrijetla i zamjenice *niš* 'ništa' i *ništo* 'nešto'. Tipična je čakavska proteza, leksički vezana, u primjera kao *jiver*, *jigla*, *Ji:ve*, *Jiva*, u različitim govorima različito.

⁹ U dvoakcenatskom sustavu tih govora ton je irelevantan pa je u dijalekatnim potvdama pojedinih jezičnih osobina dovoljno označiti duljinu (:) i mjesto akcenta(') kad je naglašen neprvi slog riječi (dakle: kad je akcent na prvom ili jedinom slogu, u ovom se radu ne označuje).

2.2. Te govore karakterizira peterovokalni sustav, s pridruženom fonološki relevantnom kvantitetom naglašanih slogova (relevantni su dakle samo mjesto i kvantiteta akcenta redovito silazne intonacije). U nekim se govorima uz monoftonge *e:*, *o:*, *u:* mogu ostvariti i njihove diftonške realizacije (usp. npr. *mieļa, mieso*, uz *me:ļa, me:so* u Maliku, Bosiljevu, Generalskom Stolu; *muož, kuotac*, uz *mu:ž, ko:tac*, u Bariloviću). U Pauriji se mogu ostvariti i silazni diftonzi, *ei* na mjestu *i:* i *ou* na mjestu *u:* (usp. npr. u Lončar-Brdu *peintar* ‘bačvar’, *žleib, sneig, piet seit* ‘pet sitā’, *leip; brous, Gpl bouv, mouv; soused, žout*; prema *e:* i *o:* diftonzi su uzlazni, kao i u drugim govorima u kojima se diftonzi pojavljuju: *šiest* ‘šest’, *kuost* ‘kost’).

U dugoreškim se govorima kratko *i* ostvaruje na čakavski način, tj. znatno otvorenije nego u kajkavaca i štokavaca, pa je u nekim govorima prešlo u *e* (tako u Bosiljevu: *mleñar* ‘mlinar’, *malen* ‘mlin’, *pre nas* ‘pri nama’, *prosenac* ‘prosinac’, slično i u Mračinu, Lončar-Brdu, sporadično i u Netretiću, Vinici Belajskoj i drugdje).

2.3. U inventaru konsonanata nema fonema /ž/, zamjenjuju ga /ʒ/ (*žigerica, naružba* itd.) ili, u novijim tuđicama, /dʒ/, štokavske artikulacije (*đon, đamija, đem* itd.). Na cijelom području, osim u Pauriji, fonološki oponiraju glasovi *č* i *ć*. Realizacija *ć* štokavskoga je a ne čakavskoga tipa.

U distribuciji suglasnika nema ograničenja za pojavu zvučnih suglasnika u finalnom položaju. Za distribuciju suglasnika unutar suglasničkih skupina genetski je i tipološki najvažnija pojava nestanak eksplozivnoga elementa u afrikata *c*, *č*, *ć* ispred drugih opstruenata, a u najvećem dijelu istraženih govora i ispred *n* i *ñ*. Usp. npr.: *ost*, Gsg *osta* ‘ocat’, *zaš ćedu* (inače je, u drugim položajima, *za:č*), imp. *reste* ‘recite’, *speste*, fut. *spešću* ‘speći ću’, *rešću* ‘reći ću’, *pušće* ‘pući će’, *šenišni* ‘pšenični’, *rušnik, bo’ žišňak* ‘vrsta božićnoga kolača’, *slišno* itd.

Čakavska je osobina skupina *šč* u primjera kao *daščica, koščica, guščar* ‘guščar’, *guščica, praščići*. Ovamo se može pribrojiti i sudbina sekundarnih skupina u primjera kao *ki:će* (: *kita* ‘grana’), *la:će* (: *lat* ‘klas’), *pru:će, li:šće*, Isg *maščom, posuđe, rođak, gro:žđe, ro:žđe* itd.

2.4. Izrazito čakavska pojava u tim govorima nestanak je krajnjega *-i* u svih infinitiva (to se dogodilo i u leksemu *mat* ‘mati’). Nestanak finalnoga *-i* u infinitivu ima znatnu tipološku vrijednost u odnosima čakavskih govora prema tipičnim kajkavskim, ponajviše zato što je to prouzrokovalo nestanak supina kao glagolske kategorije. U dugoreškim se govorima supin ne razlikuje od infinitiva ni akcentom, kako je to moguće u nekim istočnijim govorima toga tipa, u karlovačkom kraju.

Prezent glagola *tit* 'htjeti' pojavljuje se isključivo u svojem kraćem obliku, usp.: *Češ župice? Ču!, Čete jist? Čemo!*

Nastavak 3. 1. pl. prezenta je *-adu, -edu, -idu* (usp. *kopadu, ćedu, ra:stedu, ka'pujedu, nosidu*) u svim govorima. Sporadična pojava neanaloških nastavaka ili nastavaka sa *-j-* mjesto *-d-* rezultat je najnovijih utjecaja na govor pojedinaca, osobito u Dugoj Resi i njoj najbližim naseljima.

Futur tvore prezentom *ću, ćeš ... + infinitiv: ja ću to na'pravit – na'praviću, ćemo reć – rešćemo, ću do:jt – dojću, satriću 'sattr ću', šapnićemo, puknićće, dig-nićedu* (karakteristični infiks glagola II. vrste jest *-ni-*).

Tipološki je veoma važna i pojava izjednačivanja nastavaka pridjevske promjene u nastavcima palatalnih osnova, dakle: *tega dobrega našega si:na, temu dobremu, o tem dobrem* itd. Pojava nastavaka s tematskim *-o-* (*-oga, -omu, -om*) relativno je rijetka, individualna; nešto je češća u Dugoj Resi, Mrežničkoj Poljani i Bosiljevu. Valja upozoriti i na čakavski lik komparativa kao *mlaji, slaji, trji*.

Duboki trag čakavske prošlosti čuva se u pojedinačnim primjerima Gpl imenica muškoga roda s nultim sufiksom, kao što su: *sedam jaja:c – Barilović, imadu še:st ma:li prasa:c, od noha:t – Bosiljevo*. Takav se oblik u svim selima ponajčešće čuje u Gpl imenice *novac* (npr. *ostal je bez nova:/c*).

Među morfološkim pojavama važnim za čakavsko-kajkavske tipološke odnose valja spomenuti i nejednakosložnu deklinaciju imenica m. roda tipa *Branko, Jure* (G *Brankota, Jureta*, D *Brankotu, Juretu* itd.), kao i nastavak *-e* u Gsg i NApl imenice *kokoš: kokoše*.

2.5. U uporabi je niz leksema koji su karakteristični za šira čakavsko-kajkavska i čakavska područja a u tipičnim se kajkavskim govorima ne pojavljuju. Navodim neke: *cri:kva, pete* 'pijetao', *škamal* 'crkvena klupa', *putac* 'dugme, puca', *lapat* 'njiva', *loza* 'šuma', *jelva, smrekva* (ali: *briska*), *šku:r* 'taman', *jutri* 'sutra', *lazno* (imam *lazno, ni: mi lazno* 'imam – nemam vremena'), *ćapat* 'uhvatiti', *pasat* 'proći', *zibrat* 'izabrati', *pro:jt* 'otići'.

Dakako, na svim jezičnim razinama ima i ponekih drugih čakavskih jezičnih obilježja, ali su ona manjega tipološkoga domašaja ili su, ponajčešće, podjednaka paralelnim kajkavskim obilježjima, pa ih ovdje ne spominjem.

3.1. *Kajkavske* tipične osobine u dugoreškom se kraju ponajčešće pojavljuju uz paralelne čakavske osobine. Najočitija kajkavska osobina, koja je u potpunosti zamijenila čakavsku jest zamjenica *kaj* (koja se uz *ča* govori i u Vukovoj Gorici i Prilišću), i to isključivo u upitnoj funkciji. Sporadično se ostvaruju i zamjenice *nikaj, nekaj*, na cijelom terenu.

Strukturno najvažnija kajkavska razlučnica u odnosu na druga dva hrvatska narječja svakako je pojava metatonijskoga cirkumfleksa u svim tipičnim kajkavskim položajima. Međutim, u dugoreškim čakavsko-kajkavskim govorima – osim u nekim riječima preuzetim zajedno s kajkavskim akcentom, kao što su, primjerice, *me:ļa* ‘brašno’, *vu:vo* (sporadično i *vu:ho*, premda *h* nije u konsonantском inventaru tih organskih govora) – nesustavna i labava i ponajčešće alternira sa starijim stanjem, pa i u onim kategorijama u kojima se pojavljuje u sjevernim čakavskim govorima. Kajkavski je cirkumfleks stabilniji i zahvaća veći broj kajkavskih kategorija njegova ostvarivanja u Pauriji – u Mračinu, Lončar-Brdu, Jarčem Polju.

U dugoreškim govorima ima i drugih kajkavskih odrednica, ali one su također ili vezane uz pojedine riječi ili su terenski ograničene.

Pojavljuje se kajkavsko protetsko *v*, ali u svega desetak leksema na cijelom području: *vu:vo*, *vu'še:sa*, *vura*, *vujac*, *vugal*, *vuzal*, *vular*, *vu:š*, *vu'ši:vka*, *vuzak*, *vučit* (usp. npr. *u:sta*, *ugarak* ‘krastavac’, *u:ļe*, *uz vu:ļe* u Pauriji, *ubit*, *udat*, *umrit* itd.). Prijedlog-prefiks *vu* ne ostvaruje se.

Pojava hijatskoga *v* rijetka je, nešto je običnija u tzv. Pauriji (usp. *pavuk*, *pavučina*, *navuk*, *nd'vučit*, *Pa'vurija* na primjer u Mračinu). U Pauriji sam zabilježio i kajkavski lik instrumentala jednine zamjenica *ja*: i *sebe* – *s menom*, *sebom*, ali su i tamo česti čakavski likovi, u drugim istraženim govorima isključivi: *s manum*, *sobum*.

Tek u nekim govorima pojavljuje se i kajkavski imperativ *zemi/zemite si*, uz stariji i običniji refleks poluglasa u *zami/zamite si* (npr. u Bariloviću). U Bosiljevu se govori kajkavska upitna zamjenica za živo: *do* < *gdo*. Na cijelom se istraženom terenu ostvaruju kajkavski likovi *kuliko*, *tuliko*.

3.2. Pojava *a* iza inicijalnoga *j* u riječima *jačmen* ‘ječam’ i *jadrka* ‘jezgra’ (u tom se liku pojavljuju i u ogulinskom kraju) nije samo čakavska – u najvećem broju kajkavskih govora te se riječi ostvaruju u takvu liku. Jednako je tako i kajkavska i čakavska karakteristika *j* kao refleks prasl. **d*' (usp. *meja*, *preja* itd.). Za refleks toga prasl. suglasnika u skupinama **zd*', **zg*' nisam našao potvrda – u sekundarnim takvim skupinama, u čakavskim govorima izjednačenoga refleksa s primarnim, zabilježenim u zbirnim imenicama prema *grozd* i *rozga* sudbina je refleksa **d*' često drugačija – one se u većini dugoreških govora, kao i u čakavsko-kajkavskim govorima izvan dugoreškoga područja, ostvaruju u likovima *gro:đe*, *ro:đe* (u nekoliko naselja: *gro:žđe*, *ro:žđe*).

3.3. Križanje čakavskih i kajkavskih utjecaja nalazimo i na drugim jezičnim razinama, u osobinama već spomenutim ili nespomenutim. Kao osobito izrazitu

karakteristiku tih govora ovdje navodim pojavu analoškoga nastavka u 3. l. pl. prezenta: završetak *-du* redovit je u Vukovoj Gorici i u Prilišću (*ra'zumidu*, *kopadu*, *spi:du*, *moredu*, *ple'te:du* itd.), kajkavski završetak *-ju* u Mrežničkoj Poljani, Bariloviću, Maliku i dr. U Bosiljevu, Generalskom Stolu, Dugoj Resi i nekim drugim naseljima ostvaruju se oba nastavka, s time da u Dugoj Resi preteže završetak *-ju*, drugdje *-du*.

3.4. Ostvaruju se i poneke tipične kajkavske riječi – poneke u svima, poneke tek u pojedinim govorima: *godina* 'kiša', *kupica* 'čaša', *beteg* (f.!) 'bolest', *betežan*, *me:ļa* 'brašno', *kmica* 'tama, mrak', *kmičan*, *strański* 'stranac, tuđinac', *strukļi* 'vrsta kolača', *lajt* 'bačva', *glibok* 'dubok', *čuda* 'mного', *čez* 'kroz' i možda još pokoja.

Sporadično se, pa i u onim govorima u kojima sam ih zabilježio, pojavljuju još neke kajkavske osobine, poneke od njih u svim istraženim govorima. Navodim ih: komparativni nastavak *-ji* iza *r* u primjerima kao *širji*, *gorji*; komp. adj. *širši*, *-a*, *-e*, adv. *širše* u Bosiljevu i Lončar Brdu, adv. *rajši* u Lončar Brdu, nestanak nastavačkoga *j* u pozitivu pridjeva kao *miši*, *boži*, *ra:či*, uz sporadičnu njegovu metatezu (usp. *vrajži*, *pajši* 'pasji' u Bariloviću i Bosiljevu); pojava, leksički vezane, skupine *rj < *r*' u prezentu nekih glagola, npr. *u'mirje*, *sa'birješ* u Pauriji; velar u infinitivnoj osnovi u glagola kao *mikat*, *digat*; kajkavski futur kao rezultat uporabe tzv. kajkavske koinè; individualna pojava opreke $N \neq A$ u sintagmama kao *to su dva: brati* : *imam dva: brate*.

4.1. Od *štokavskih* osobina u strukturu svih dugoreških čakavsko-kajkavskih govora znatno su ili u potpunosti prodrle:

- štokavska a ne čakavska artikulacijsko-auditivna narav afrikata *ć* i *đ*;
- česta redukcija, pa i elizija međusuglasničkoga nenaglašenoga *i*, osobito u govorima neposredno uz štokavske, usp. npr. u Bariloviću: *mušca*, *bopca* 'bobica', *čouk < čovk < čovik*, *ladetna* 'hladetina', *slan:a* 'slanina', *pa:l:o se* 'palilo se', *u'šćipnt*, *u'šćipnl*, *dignt*, *dignla*, *sasta:vt* 'sastavljen' itd. (svi se ti i slični primjeri mogu ostvariti i s punim vokalom *i*);
- sekundarne se skupine nisu očuvale: *pru:će*, *li:šće*, *zdra:vļe*, *gro:bļe*, itd.;
- skupina *čr-* očuvana je samo u leksemima *črv*, *črišña* (ta je riječ u nekim govorima dobila lik *čišña*), u drugim je riječima prešla u *cr-* (*cr:n*, *crļen* itd.);
- u govorima neposredno uz štokavske skupina *hv-* svela se na *v-* (*vatat*, *va:la*, *va:t*), u drugima je govorima prešla u *f-* (*fatat*, *fa:la*, *fa:t*);
- skupina *tvr*, i u inicijalnom i u medijalnom položaju, pojavljuje se samo u govorima pod jačim štokavskim utjecajem, ali se i u njima, kao i u drugim

dugoreškim govorima, mjesto nje ostvaruje kajkavska i sjevernočakavska skupina *tr* (*tr:d*, *č' tr:tak*);

— štokavski dugouzlazni akcent u inače dvoakcenatskim dugoreškim govorima, relativno čest uz štokavsko područje, sporadično moguć po cijelom istraženom terenu, osobito u Vukovoj Gorici i Prilišću;

— štokavskom utjecaju na razini prozodije valja pripisati i pojavu zanaglasne duljine – zato što su najčešće u govorima uz štokavske, a relativno rijetke ili potpuno izostaju u drugima.

4.2. Leksički je utjecaj susjednih štokavskih govora na dugoreške čakavsko-kajkavske govore malen. U sve je te starije govore prodrila riječ *ćedan* 'tjedan', a u Barilovišću sam zabilježio i *đed* (u značenju 'tast'), obje s istočnohercegovačkom asimilacijom *tj > ć*, *dj > đ*.

5.1. Kako sam pokazao, u dugoreškim se čakavsko-kajkavskim govorima pojavljuju govorne karakteristike svih triju narječja. Međutim, one nisu istoga genetskoga i tipološkoga ranga. Još su uvijek, unatoč jezičnim i izvanjezičnim procesima i sociološkim pritiscima, u strukturi tih govora dominantne čakavske razlučnice, koje, znatno češće od drugih, obuhvaćaju svoje kategorije bez ostatka, tj. bez paralelnih ostvaraja iz superstrata i adstrata.

Premda su neke od bitnih kajkavskih razlučnica česte u tim govorima, one ipak nisu bitnije prodrle u izvornu čakavsku strukturu – drugim riječima: gotovo se uz svaku relevantnu kajkavsku osobinu, u svim istraženim govorima i u svih ispitanika, realizira i njezin čakavski ekvivalent.

Razlike između hrvatskih dugoreških govora i bilo kojih štokavskih toliko su brojne i strukturno relevantne da štokavske osobine (s izuzetkom artikulacije suglasnika *ć* i *đ*) u njima čine tek tanak, površinski sloj.

5.2. Ti se govori međusobno razlikuju samo po širini ukorijenjenosti svake od nečakavskih osobina. Tek su u govorima tzv. Paurije kajkavski elementi nešto snažnije i šire prodrli, tj. u tom su kraju stabilniji nego izvan njega. Osim toga, govori se u Pauriji razlikuju od većine drugih na tom području i po diftongizaciji dugoga *i*, a od svih po ostvaraju silaznih diftonaga *ei*, *ou*, pod utjecajem susjednih slovenskih govora (u drugim se dugoreškim govorima, u kojima se ostvaruju, pojavljuju samo uzlazni diftonzi *ie*, *uo*).

Različita čestota nečakavskih osobina u različitim dugoreškim govorima o kojima je riječ relativno je nova pojava – očito je da su u starijem razdoblju svi ti, izvorno čakavski, govori preuzeli iste kajkavske osobine, a štokavski su jezični elementi ulazili naknadno, postupno, a i danas još ulaze, sada iz književnoga jezika.

VAŽNIJA UPOTRIJEBLJENA LITERATURA

- Barac–Finka 1966: Vida Barac i Božidar Finka, O prikupskim govorima oko Vukove Gorice, *Ljetopis JAZU*, 71, Zagreb.
- Brabec 1969a: Ivan Brabec, Mješoviti govori na sjevernoj periferiji hrvatsko-srpskog jezika, *Ljetopis JAZU*, 73, Zagreb.
- Brabec 1969b: Ivan Brabec, Sutlanski ikavci, *Kaj* (1969), br. 5, Zagreb.
- Brozović 1970: Dalibor Brozović, Dijalekatska slika hrvatsko-srpskoga jezičnog prostora, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, br. 8, Zadar.
- Finka 1974: Božidar Finka, Gorskokotarska kajkavština u našem dijalekatskom mozaiku, *Kajkavski zbornik*, Zlatar.
- Finka 1982: Božidar Finka, Akcenatski odnosi na “kajkavsko-čakavskom” području istočno od Karlovca, *Hrvatski dijalektološki zbornik* (= *HDZb*), knj. 6, JAZU, Zagreb.
- Finka–Moguš 1977/1981: Božidar Finka i Milan Moguš, Karta čakavskoga narječja, prilog knjizi: Moguš 1977, *HDZb*, knj. 5, JAZU, Zagreb 1981.
- Finka–Šojat 1973: Božidar Finka i Antun Šojat, Karlovački govor, *HDZb*, knj. 3, JAZU, Zagreb.
- Ivić 1966: Pavle Ivić, Fonološki aspekt genetičkog odnosa između štokavske, čakavske i kajkavske dijalekatske grupe, *Orbis scriptus*. Festschrift für Dmitrij Tschizewskij zum 70. Geburtstag, Fink Verlag, München.
- Skok 1956: Petar Skok, Novi prilozi proučavanju govora žumberačkih čakavaca, *HDZb*, knj. 1, JAZU, Zagreb.
- Moguš 1977: Milan Moguš, *Čakavsko narječje. Fonologija*, Školska knjiga, Zagreb.
- Šojat 1973: Antun Šojat, Kajkavski ikavci kraj Sutle, *Rasprave Zavoda za jezik*, knj. 2, Zagreb.
- Šojat 1979: Antun Šojat, Položaj karlovačkih govora među hrvatskim dijalektima, *Karlovac 1579-1979, Zbornik radova*, Karlovac.
- Šojat 1981: Antun Šojat, Čakavske osobine u jugozapadnim kajkavskim govorima, *HDZb*, knj. 5, JAZU, Zagreb.
- Šojat 1985-1985: Antun Šojat, Međudijalekatski odnosi u autohtonim govorima na području općine Duga Resa, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, knj. XXVII-XXVIII, Novi Sad.
- Težak 1974: Stjepko Težak, Kajkavsko-čakavsko razmeđe, *Kajkavski zbornik*, Zlatar.

Težak 1981a: Stjepko Težak, Dokle je *kaj* prodro na čakavsko područje?, *HDZb*, knj. 5, JAZU, Zagreb.

Težak 1981b: Stjepko Težak, Ozaljski govor, *HDZb*, knj. 5, JAZU, Zagreb.

LANGUAGE CONTACTS AND INTERFERENCES IN THE ČAKAVIAN-KAJKAVIAN SPEECHES OF THE DUGA RESA AREA

Summary

In the Čakavian-Kajkavian speeches of the Duga Resa area characteristics of all three dialects of the Croatian language – the Čakavian, Kajkavian and Štokavian are observable. However, they are not of the same genetic and typological rank. In spite of inter-lingual and extra-lingual processes and social pressures, the Čakavian discriminating characteristics are still dominant in the structure of those speeches. They fully encompass their categories, i.e. without parallel realizations from superstratum or ad-stratum, much more often than the characteristics of other dialects.

In spite of their frequency, *Kajkavian* discriminating characteristics did not significantly penetrate the original Čakavian structure – there is almost always a Čakavian equivalent realized parallel with the Kajkavian discriminating characteristics.

Štokavian characteristics (with the exception of the articulation of consonants *č* and *đ*) make in those speeches only a thin, surface layer.

The Duga Resa area speeches are distinguished between themselves only by the amount of non-Čakavian characteristics. It is obvious that in earlier times all of those originally Čakavian speeches took over the same Kajkavian characteristics, and the Štokavian language elements entered later from neighboring Štokavian speeches and from the standard language.

The author proves these conclusions by dialectical data on the phonetic, phonological, prosodic, morphological and lexical level of these speeches.